

Грицак О.С.

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ: ПРОБЛЕМИ ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

В сучасних умовах розширення функцій і повноважень органів місцевого самоврядування, побудова фінансового фундаменту функціонування локальних бюджетів є важливим завданням. Децентралізація як захід спрямована на усунення проблем та направлена на збільшення обсягів фінансових ресурсів, що акумулюються на місцевому рівні, пошук шляхів їх диференціації та підвищення ефективності бюджетного механізму. Такі заходи сприятимуть зменшенню дотаційної залежності локальних бюджетів від держави, покращенню фінансової основи та можливості розпорядження на розсуд місцевого управління задля розвитку регіонів.

***Ключові слова:** місцеві бюджети, бюджетна децентралізація, міжбюджетні відносини, фінансове забезпечення, бюджетне регулювання, система фінансового забезпечення, джерела фінансування, розвиток територіальних громад.*

Постановка проблеми. Побудова фінансового фундаменту місцевих бюджетів є важливим завданням управління. Актуальні напрями в сучасних умовах полягають у визначенні механізму функціонування місцевих бюджетів у відповідності до нових принципів фінансового забезпечення, децентралізації, а також спрямовані на узгодження взаємодії міжбюджетних відносин, розвиток регіонів, що передбачає використання локальних фінансових ресурсів не лише на поточні проблеми, але і здійснення інноваційної та інвестиційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика сутності формування місцевих бюджетів займає важливе місце в дослідженнях вчених. Так, фінансове забезпечення розвитку територіальних громад у працях розглядали Т.М. Боголіб [1], Г.І. Румянцева [5], Л.В. Сухарська [6]. Шляхи удосконалення функціонування місцевих бюджетів у сучасних умовах вивчали Л.М. Клівіденко, Н.В. Мацедонська [3]. Однак, враховуючи тривалі зміни, потребують подальшого вивчення та обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення процесів формування та використання місцевих бюджетів у сучасних умовах.

Формулювання цілей статті. Основною метою дослідження є виявлення особливостей функціонування та взаємодії місцевих бюджетів з державним в умовах децентралізації, регулювання їх відносин, визначення та

обґрунтування основних шляхів покращення фінансового забезпечення регіонів.

Опис основного матеріалу дослідження. Бухгалтерський облік та аналіз є складовими інформаційної системи підприємства, в якій знаходять відображення всі факти господарського життя, оскільки для ефективного функціонування будь-якого суб'єкта акумуляція правдивої та вчасної інформації є першочерговим завданням. Відомо, що користувачами бухгалтерської інформації є зацікавлені особи щодо фінансового і майнового стану підприємства.

Основних користувачів інформації в залежності від доступу до даних поділяють на зовнішніх та внутрішніх, зокрема до зовнішніх з непрямым фінансовим інтересом належать податкові та фінансові органи, учасники ринку цінних паперів, державні органи. Так, зміни, що відбуваються на державному та місцевому рівні також впливають на діяльність суб'єктів господарювання, оскільки органи влади зацікавлені в інформації для подальшого розподілу фінансових ресурсів задля розробки та реалізації заходів управління, регулювання господарства, а ефективна взаємодія всіх учасників є основою побудови фінансової системи.

В такому контексті важливим є значення податкового обліку як системи систематизації інформації для визначення бази для сплати податків у відповідності до діючого законодавства на основі врахування господарських операцій підприємства, повнота та вчасність сплати податків до бюджетів.

Вивчаючи елементи системи фінансового забезпечення розвитку територіальних громад, Л.В. Сухарська вказує, що загальна мета такої системи полягає у забезпеченні соціально-економічного розвитку, підвищення самодостат-

Таблиця 1

Структурування та чисельність місцевих бюджетів в Україні [4]

Місцеві бюджети	Кількість
Обласні бюджети	24
Міський бюджет м. Києва	1
Міські бюджети міст обласного значення	148
Районні бюджети	460
Бюджети об'єднаних територіальних громад	159
Міські бюджети міст районного значення	224
Селищні бюджети	592
Бюджети районів у містах	27
Сільські бюджети	9199
Районні бюджети, які не мають міжбюджетних відносин	4
Разом	10838

ності територіальної громади, задоволення потреб та інтересів її мешканців, а досягнення мети можливе завдяки реалізації завдань: формування власної матеріально-фінансової бази, розвиток джерел надходжень коштів до місцевого бюджету, створення спеціальних позабюджетних фондів для забезпечення розвитку об'єктів, розташованих на території територіальної громади, налагодження взаємодії суб'єктів розвитку територіальної громади [6, С. 121].

Зазначимо, що традиційними складовими дохідної частини бюджету є доходи від операцій з капіталом, цільові фонди, офіційні трансферти, а також податкові та неподаткові надходження. До податкових належать податки та збори, до неподаткових – доходи від власності та підприємницької діяльності, власні надходження бюджетних установ, адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності, інші неподаткові надходження.

Для більшості європейських країн (Швеція, Швейцарія, Франція, Фінляндія, Норвегія) характерне наповнення місцевих бюджетів за рахунок податкових надходжень. Всупереч поширеній інформації податкове навантаження на підприємства України не є надмірним, як зазначають Л.М. Клівіденко, Н.В. Мацедонська, рівень податкового одержавлення ВВП України відповідає середнім показникам у світі та Європі, також податкові ставки не створюють надмірного навантаження – за кордоном вони здебільшого вищі, ніж в Україні. Щодо прибуткових податків, використовується переважно прогресивна шкала оподаткування, виняток – єдиний соціальний внесок, ставка якого вища за прийнятий у світі рівень, що пов'язано зі збереженням солідарної пенсійної системи [3, С. 641].

До змін, пов'язаних з децентралізацією, система формування доходів місцевих бюджетів характеризувалась низьким рівнем акумульованих доходів, що призводило до значних обсягів міжбюджетних трансфертів. Реформа спрямована на перехід до нової двоступеневої системи та їх прямої взаємодії. Складові місцевих бюджетів систематизовано в табл. 1.

В Україні з проведенням децентралізації змінився підхід до податків, розподіляючи більшість їх частини до бюджету міст, далі – регіону і державного бюджету. Такі зміни, у порівнянні, найбільше відчують невеликі міста, однак важливим фактором є розвиток самого регіону, оскільки якщо регіон визначається як депресивний, характеризується незначною кількістю суб'єктів господарювання, в такому випадку бюджет не отримає відповідних доходів.

Крім того, за даними на 2017 р. спостерігається збільшення обсягу трансфертів з Державного бюджету місцевим бюджетам (становить 224,4 млрд грн, у тому числі загального фонду – 220,9 млрд грн, спеціального фонду – 3,6 млрд грн) та надання місцевим бюджетам дотації в сумі 22,9 млрд грн (у 3,3 рази більше, ніж у 2016 р.), включаючи:

- базову дотацію в обсязі 5,8 млрд грн (дотацію отримують 18 обласних бюджетів, 53 бюджети міст обласного значення, 376 районних бюджетів та 137 бюджетів об'єднаних територіальних громад);

- стабілізаційну дотацію в обсязі 2 млрд грн (для мінімізації диспропорцій при запровадженні нової системи міжбюджетних відносин);

- додаткову дотацію в обсязі 14,9 млрд грн (передбачена для обласних і районних бюджетів) [2]. Такі заходи свідчать про врахування змін, що відбуваються на державному рівні, підтримка регіонів на час переходу до самостійного управління, що закріплено базовими, стабілізаційними та додатковими дотаціями та їх спрямуванням на забезпечення фінансової рівноваги.

Досліджуючи стан та шляхи посилення дохідної бази локальних бюджетів, Г.І. Румянцева систематизує напрями диференціації доходів, а також заходи, направлені на зміцнення дохідної частини, серед основних виділимо:

- врахування рівня податкових надходжень у розрахунку на одиницю виробленої в регіоні валової доданої вартості;

- підвищення ролі органів місцевого самоврядування та податкової служби в легалізації доходів підприємців з метою наповнення дохідної частини локальних бюджетів податковими надходженнями;

– удосконалення порядку мобілізації доходів до місцевих бюджетів шляхом спрощення процедури сплати податків;

– розширення переліку неподаткових платежів, які запроваджуються за рішенням місцевих рад, і надання органам самоврядування права регулювати їх розміри та встановлювати порядок їх справляння;

– удосконалення практики справляння податку на нерухомість, який є потенційним джерелом диверсифікації доходів місцевих бюджетів в Україні [5, С. 46-47].

Як зазначає Т.М. Боголіб, важливим є розширення сфери застосування податку на нерухомість, що дозволяє збільшити власні доходи місцевих бюджетів, однак враховуючи наступні завдання: необхідність проведення інвентаризації майна, створення єдиного реєстру, визначення органів державного управління, які будуть вести облік майна, доцільність запровадження диференціації ставок податку на нерухомість для підприємств із значними виробничими площами. Крім того, необхідно удосконалити механізм розподілу джерел надходжень до місцевих бюджетів, які враховуються при розрахунку міжбюджетних трансфертів. В структурі державного бюджету повинен формуватись фонд фінансового вирівнювання, що сприятиме підвищенню стійкості фінансового забезпечення місцевого самоврядування [1].

Зазначимо, що відображення податку на нерухомість інформаційна система підприємства має фіксувати всі етапи його створення та передачі. Зокрема щодо новоствореного об'єкта декларація повинна подаватися протягом місяця з дня виникнення права власності, а у разі передачі права власності на об'єкт оподаткування від одного власника до іншого, податок для першого власника розраховується з 1 січня року до початку місяця, в якому відбулася передача, а новий власник фіксує інформацію починаючи з місяця, в якому виникло право власності.

Для наших реалій варто диференціювати джерела надходжень, розвиваючи різні галузі: заходи щодо вторинної переробки, місць паркування транспортних засобів, нові підходи до надання комунальних послуг, а також туризм. Даний напрям повинен розвиватись у відповідності до розробленої програми з зазначеними цілями та термінами, проведенням моніторингу виконання, визначенням відповідальних осіб, виявленям додаткових потреб та звітуванням щодо виконаних робіт.

Облік збору за місця для паркування транспортних засобів включає першочергове

встановлення ділянок для можливості паркування транспортних засобів та спеціальних автостоянок. До них, як правило, відносять частину доріг загального користування, тротуари, інші місця, гаражі, стоянки, паркінги, створення яких забезпечувалося коштами місцевого бюджету, а відповідні збори розраховуються в залежності від місцезнаходження та площі такої території, кількості місць, заповнення та режиму роботи. Збір сплачується кожного місяця до місцевих бюджетів у сумі авансу, а остаточна сума збору зазначається у податковій декларації за квартал і сплачується у терміни, що визначені для квартального податкового періоду.

Висновки і перспективи подальших досліджень. В сучасних умовах децентралізації всі заходи мають бути спрямовані на соціально-економічний розвиток регіонів, підвищення їх фінансової спроможності, що забезпечується, в першу чергу, створенням матеріально-фінансової бази та її ефективним використанням, а також диференціацією джерел надходжень.

Бухгалтерський облік та аналіз є складовими інформаційної системи підприємства, а користувачами таких даних є зацікавлені особи щодо стану підприємства. Зміни, що відбуваються на державному та місцевому рівні, впливають на діяльність суб'єктів господарювання, оскільки органи влади зацікавлені в отриманій інформації для подальшого розподілу ресурсів задля розробки та реалізації заходів управління, регулювання господарства, а ефективна взаємодія всіх учасників є основою побудови фінансової системи. Таким чином, інформація, що формується в системі бухгалтерського обліку, повинна формуватись відповідно до основних принципів прозорості, вчасності, достовірності та об'єктивності.

Вважаємо, що формування та використання місцевих бюджетів є можливим лише за умови чіткої регламентації бази для їх діяльності, що розмежує місцевий та державний бюджет. Такі умови зафіксують складові видаткової та доходної частини, механізм діяльності та міжбюджетні відносини. Зокрема потребує точного визначення перелік податків, що надходить до бюджетів, та розподіл, а також обов'язкове роз'яснення щодо їх сплати відповідним суб'єктам. Напрямами для розвитку вважаємо туризм та вторинну переробку, їх оподаткування будуть додатковими джерелами доходної частини місцевих бюджетів, що і стане предметом вивчення у наступних дослідженнях.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боголіб Т.М. Фінансове забезпечення розвитку територіальних громад [Електронний ресурс] / Т.М. Боголіб. – Режим доступу: http://www.nbuu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Evu/2012_19_1/Bogolib.pdf
2. Держбюджет-2017: ризики для місцевого самоврядування в частині виконання делегованих повноважень [Електронний ресурс] / Центр досліджень соціальних комунікацій. – Режим доступу: <http://nbuviap.gov.ua>
3. Клівіденко Л.М. Основні шляхи удосконалення функціонування місцевих бюджетів в сучасних умовах [Електронний ресурс] / Л.М. Клівіденко, Н.В. Мацедонська // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – Вип. 9. – С. 640-643. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/issue-9-2016/17-vipusk-9-lyutij-2016/1779-klividenko-l-m-matsedonska-n-v-osnovni-shlyakhi-udoskonalennya-funktsionuvannya-mistsevikh-byudzhetiv-v-suchasnikh-umovakh>
4. Місцеві бюджети [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/news/bjudzhet/local-budg>
5. Румянцева Г.І. Стан та шляхи посилення дохідної бази місцевих бюджетів / Г.І. Румянцева // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2012. – Вип. 8 (2). – С. 43-47. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprer_2012_8\(2\)_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprer_2012_8(2)_9).
6. Сухарська Л.В. Елементи системи фінансового забезпечення розвитку територіальної громади / Л.В. Сухарська // Вісник Національної академії державного управління при Президенті України. Серія : Державне управління. – 2016. – № 1. – С. 119-125. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnaddy_2016_1_17.

REFERENCES

1. Boholib, T.M. (2012). Finansove zabezpechennya rozvytku terytorial'nykh hromad [Financial support for the development of local communities]. Retrieved from http://www.nbuu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Evu/2012_19_1/Bogolib.pdf [in Ukrainian]
2. Derzhbyudzhets-2017: ryzyky dlya mistsevoho samovryaduvannya v chastyni vykonannya delehovanykh povnovazhen' [State Budget 2017: risks for local governments in terms of realization of delegated powers]. *Tsentr doslidzhen' sotsial'nykh komunikatsiy – Social Communications Research Center*. Retrieved from <http://nbuviap.gov.ua> [in Ukrainian]
3. Klividenko, L.M., & Matsedonska, N.V. (2016). Osnovni shlyakhy udoskonalennya funktsionuvannya mistsevikh byudzhetiv v suchasnykh umovakh [Main ways of improvement of the functioning of local budgets in modern conditions]. *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky – Global and national problems of economics*. (Issue 9), (pp. 640-643). Retrieved from <http://global-national.in.ua/issue-9-2016/17-vipusk-9-lyutij-2016/1779-klividenko-l-m-matsedonska-n-v-osnovni-shlyakhi-udoskonalennya-funktsionuvannya-mistsevikh-byudzhetiv-v-suchasnikh-umovakh> [in Ukrainian]
4. Mistsevi byudzhety [Local governments]. Retrieved from <http://www.minfin.gov.ua/news/bjudzhet/local-budg> [in Ukrainian]
5. Rumyantseva, H.I. (2012). Stan ta shlyakhy posylennya dokhidnoyi bazy mistsevikh byudzhetiv [Condition and ways to strengthening of the revenue base of local budgets]. *Aktual'ni problemy rozvytku ekonomiky rehionu – The actual problems of regional economy development*. (Issue 8 (2)), (pp. 43-47). Retrieved from: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprer_2012_8\(2\)_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprer_2012_8(2)_9). [in Ukrainian]
6. Sukharska, L.V. (2016). Elementy systemy finansovoho zabezpechennya rozvytku terytorial'noyi hromady [Elements of system of financial support of development of territorial communities]. *Visnyk Natsional'noyi akademiyi derzhavnogo upravlinnya pry Prezidentovi Ukrainy. Seriya : Derzhavne upravlinnya – Herald of the NAPA under the President of Ukraine. Regional administration and local government*, 1, 119-125. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnaddy_2016_1_17. [in Ukrainian]

Одержано 15.03.2017 р